

УДК 372.8

“ЖАШОО-ТИРИЧИЛИК КООПСУЗДУГУ” САБАГЫНЫН ТААСИРДҮҮЛҮГҮН АРТТЫРУНУН КЫРГЫЗСТАНДАГЫ КӨЙГӨЙЛҮҮ МАСЕЛЕЛЕРИ

ПРОБЛЕМНЫЕ ВОПРОСЫ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ОБУЧЕНИЯ ПРЕДМЕТА “БЕЗОПАСНОСТЬ ЖИЗНЕДЕЯТЕЛЬНОСТИ” В КЫРГЫЗСТАНЕ

PROBLEM ISSUES OF INCREASING THE EFFECTIVENESS OF TEACHING THE SUBJECT “LIFE SAFETY” IN KYRGYZSTAN

А.Аширалиев
A. Ashiraliev

Бул макалада “Жашоо-тиричилик коопсуздугу” (ЖТК) сабагын окутуунун Кыргызстандагы көйгөйлүү маселелери талданып, өлкөдө бир да жогорку окуу жайында бул сабакты окутуу үчүн атайын адис мугалимдери даярдалбагандыгы такталган. Замандын өзгөрүшүнө жараша ЖТК сабагын окутуунун усулдуктары утуру ылайыкталып өркүндөтүлүп турушу зарыл экени белгиленген. Кыргызстанда ЖТК сабагын окутууга олуттуу көңүл бурулбагандыктан жарандарда күндөлүк турмушта сак жүрүү адаты калып, танбагандыктан жарандарда кырсыктарга кабылуу ыктымалдуулугу өтө жогору экендиги белгиленген.

В данной статье анализируются проблемные вопросы преподавания предмета «Безопасность жизнедеятельности» в Кыргызстане, а также уточняется, что ни в одном высшем учебном заведении страны нет профильных преподавателей, подготовленных для преподавания этого предмета. Соответственно изменениям времени необходимо адаптировать и совершенствовать методы преподавания уроков технического образования. В Кыргызстане из-за отсутствия серьезного внимания преподаванию уроков безопасности и охраны известно, что вероятность несчастных случаев среди граждан очень высока в связи с тем, что у граждан нет привычки быть осторожными в повседневной жизни. .

In this article, the problematic issues of teaching the subject "Life Safety" in Kyrgyzstan are analyzed, and it is clarified that there are no specialized teachers trained to teach this subject in any higher education institution in the country. According to the changes of time, it is necessary to adapt and improve the methods of teaching the lessons of technical education. In Kyrgyzstan, due to

the lack of serious attention paid to the teaching of safety and security lessons, it is known that the probability of accidents among citizens is very high due to the fact that citizens do not have the habit of being careful in everyday life.

Түйүн сөздөр: коопсуздук, жашоо-тиричилик, окутуу, мугалим, кырсык, коркунуч.

Ключевые слова: безопасность, жизнедеятельность, обучение, учитель, несчастный случай, опасность.

Keywords: safety, life activity, learning, teacher, accident, danger.

Кыргыз элинде “Кырсык каш-кабактын ортосунда”, “Кырсык деген аяк астында” деген макалдар бар. Каш менен кабактын аралыгы өтө жакын. Сен күтпөгөн кырсык болуп кетээри ошол аралыктан да жакын, ал жай басып баратканда сенин таман алдынан да чыгышы мүмкүн, кырсыктын кайдан келишин эч ким алдын ала байкай албайт деген маанини билдирет. Чындыгында, ааламда, Жер бетинде кырсык тоорубай турган аймак да адам да жок.

Ыргагы күүлөнгөн азыркы замандын адамы үчүн күндөлүк турмушунда: табигый, технотектүү, адамтектүү, биологиялык, экологиялык, социалдык коркунучтардын таасирине: жашаган үйүндө, иштеген же эс алган жеринде, жол тартып кетип жатканда, машыгуу залында ж.б. жайларда кабылып калуу ыктымалдуулугу өтө жогору. Аймагында жашаган элди ар түрдүү коркунучтардан сактоо жана коргоо ар бир мамлекеттин зор маанилүү милдети болуп эсептелет. Мындай маанилүү маселелерди ал мамлекетте жарандарды коопсуздук эрежелерине үйрөтүүсүз чечүү мүмкүн эмес. Элдин коопсуздук эрежелери боюнча сабаттуулугун жогорулатуудагы негизги таасирдүү куралдардын бири болуп мектептерде окутулуучу “Жашоо-тиричилик коопсуздугунун негиздери” (ЖТКН), колледждерде жана жогорку окуу жайларда окутулуучу “Жашоо-тиричилик коопсуздугу” (ЖТК) сабагы эсептелет [1-5].

ЖТКН жана ЖТК сабактарынын негизги аксиомалары:

- адам баласы жаралгандан бери түрүн жана мүнөзүн заманга жараша тынымсыз өзгөртүп, кубултуп турган коркунучтар

алдында жашап келет. Демек, “адамдын жашоо-тиричилик өткөрүүсүнүн өзү тобокелчилик”;

- кайсы бир аймакта, кайсы бир убактарда болуучу коркунучтар адамдын ден соолугуна: каны кызып туталануу (нервозность), көнүл чөгүү (депрессия), жаракат алуу, дартка чалдыгуу, майып болуп калуу, ал түгүл өлүп калуу сыяктуу зыяндуу таасирлерди алып келет. Ал таасирлер ошол адам жашаган коомго жана өлкөгө да коркунуч алып келет;
- мезгил-мезгили менен пайда болуп туруучу коркунучтун алдын алуу, андан жарандарын коргоо ар бир өлкө үчүн көйгөйлүү гуманитардык жана социалдык-экономикалык, биринчи кезекте чечүүчү маселе;
- чексиз коопсуздук болбойт. Дайыма коркунуч пайда болуу ыктымалдуулугу жана тобокелчилиги бар. Коопсуздук бул – жашоо-тиричилик өткөзүүгө жарактуу тобокелчилик;
- коркунучтар жаратылышы боюнча: ыктымалдуу (кокусунан болуучу), үзгүлтүксүз (перманенттик, туруктуу), баарын камтуучу (жалпы, тоталдык) түрлөрдө байкатпай, күтүлбөгөн жерде, убакта келет;
- коркунуч тоорубаган бир дагы адам болбойт. Бирок, коркунуч ушундай экенине саресеп салып, көнүл буруп, сак жүрүүгө аракеттенген адамдардын саны эң эле аз, тескерисинче ал тууралуу ойлоп да койбогон адамдардын саны арбын;
- ыктымалдуулук мүнөздөгү маалыматтарга маани бербөө, азыркы замандын адамдарынын аң сезиминин өзгөчөлүгүнүн бири болуп эсептелет. “Кудай сактасын!” деп коркунучка баа бербей, этияттанбай, кырсыкка, а түгүл өлүмгө да кабылып калган учурлар көп кездешет. “Жараткан сактанганды сактайм дептир” деген макалга адамдардын маани бербей калгандыгы көп кайгыларды алып келүүдө;
- ЖТК сабагын жакшы өздөштүргөн киши эле эч кандай кырсыкка, коркунучка кабылбайт деп эсептөө акылга сыйбаган нерсе. Ошентсе да, аны жакшы өздөштүргөн адам, кырсыкка кабылып, коркунуч келген учурда, өз убагында туура

аракеттерди жасап, өзүнүн да, жанындагы шериктеринин да өмүрүн сактап калууга көмөктөшө алаары шексиз.

Азыркы замандын өзгөчөлүгү

Азыркы замандын өзгөчөлүгү болуп адамдардын өмүр – бул адамзаттын баалуулуктарынын эң жогорку чеги, кымбат нерсе экендигине маани берилбегендиги, аны сактоо үчүн сак жүрүү маданиятынын калыптанбагандыгы эсептелет. Алар жашаган коомдун ар түрдүү техникалар, технологиялар менен шыкалгандыгы, айрыкча үн чыгарбаган, жогорку ылдамдыкта жүрүүчү: электр унаалары (электрокар, электросамокат, электромобиль, учкучуз учуучу аппараттар ж.б.). Мурда алардын жоктугуна көнүп калган адамдар күтүүсүз кокустуктарга, кырсыктарга кабылып калуу ыктымалдуулугу күндөн күнгө жогорулоодо.

Мына ушундай өзгөчөлүктөр ЖТК сабагынын түзүлүшү салттуу, кабар жеткирип, түшүндүрүү ыкмалары менен эле чектелип калбашы керек экендигин талап кылат. Бул талаптарды толук канааттандырууну ЖТК негиздерин окуткан адисти даярдоодон баштоо керек. Ал адис: ыктымалдуу кырсыктардын алдын алууну, болуп кетсе ал кырсыктардан сактануу, коргонуу ыкмаларын өздөштүргөн, керектүү куралдарды, приборлорду орду менен колдоно билген, эмгекти коргоо тармагындагы укук-ченемдик базалык түшүнүктөрдү терең өздөштүргөн, эң негизгиси – алгачкы шыпаагердик жардам көрсөтүүнү жогорку чеберчиликте аткара билген чебер адис болуусу зарыл.

ЖТК сабагын окутуучу адистердин даярдоонуун Кыргызстандагы абалы

Учурдагы мезгилге чейин Кыргызстанда ЖТКН сабагын мектептерде, ЖТК сабагын колледждерде жана жождордо окутуу усулдуктары толук кандуу иштелип чыга элек. Ал эле эмес, Кыргызстандагы 52 жогорку окуу жайлардын бирөөсүндө да ЖТК сабагын окутуучу мугалими даярдалбайт. Анткени, Кыргыз Республикасынын Билим берүү жана илим министрлиги тарабынан бекитилген адистиктердин тизмесинде “ЖТК мугалими” деген адистик түп тамыры менен жок. Ал эми, ЖТК мугалими илимин

изилдеп, усулдуктарын өркүндөтүү үчүн шарт таптакыр түзүлгөн эместиги, Кыргыз Республикасынын Президентинин алдындагы Улуттук аттетациялоо комиссиясынын илимий багыттар тизмесинде да жок экендигине белгилүү болуп турат [8].

ЖТК сабагы, ар тараптуу өнүккөн инсанды жана жаранды тарбиялоонун ажырагыс курамдык бөлүгү, ал жаранга толук кандуу билим берүүнүн милдеттүү түзүүчүсү болуп эсептелет. Бул сабак, Кыргызстанда бардык билим берүү багыттарынын жана адистиктеринин билим берүү мамлекеттик стандарттарына милдеттүү сабак түрүндө киргизилиши талапка ылайык.

Адамдын жашоо-тиричилик коопсуздугу — жалпы адамзат баалуулугу болуп эсептелет. Анын баалуулук экенин сезмейинче адамзаттын жер бетинде бар болуп, коопсуз жашоосунун өзү, абдан кооптуу болуп тынымсыз өзгөрүп жаткан: табигый, социалдык, экономикалык, экологиялык, шарттардын таасиринен чечилгис маселе болуп калаары шексиз. Өнүккөн өлкөлөрдө бул сабак, бала бакчадан баштап, жогорку окуу жайларынын окуу-тарбия программаларына милдеттүү түрдө киргизилген.

Ошондуктан, ЖТК сабагын Кыргызстанда да бала бакчадан баштап, жогорку окуу жайларынын билим жана тарбия берүү программаларына милдеттүү түрдө киргизүү зарыл.

ЖТК сабагын мектептерде, орто жана жогорку орто жайларда окутуунун стандарттарын, программаларын, усулдарын Кыргызстандын шарттары үчүн иштеп чыгуу атайын илимин изилдөөнү талап кылган маселе. Бул маселерди чечүүдө окутулуучу тилдин мааниси чоң экендиги шекссиз. Кыргызстандын жарандары үчүн ЖТК сабагын кыргыз тилинде окутууга жетишүү зарыл. Биздин замандын залкар педагогдорунун бири, орус окумуштуусу К.Д. Ушинский «О народности в общественном воспитании» деген макаласында (Ушинский К.Д. // 11 томдуу чыгармалар жыйнагы –Т. 2. – М.–Л., 1948, б. 69–166. [7])мындай деп жазган экен: “Азыр жер бетинде жашоосун улантып жаткан ар кандай тарыхый эл, кудайдын жер бетине жараткан асыл заты, тарбияны ушул бай жана таза булактан гана сузуп алууга болот”.

Улуу окумуштуу бул макаласында жаш муундарды тарбиялоодо башка элдердин тарбиялоо тажрыйбасын түздөн түз колдонуу туура эмес экендигин далилдеп, мекен сүйүү сезимин өлкө кыйынчылыкты башынан өткөрүп жаткан учурда эле эмес, күндөлүк турмушта тынымсыз калыптоо зарыл экендигин баса белгилейт. Улуу тарбиячы “Тарбиялоо деп, балада өз улуту менен сыймыктана алуу, башка улуттарды сыйлай алуу жөндөмдүүлүгүн калыптоону түшүнөт. Бул татаал маселени, баланы өз эне тилинде: элинин нукура тарыхын, географиясын, жаратылышын, адабиятын, маданиятын жана башка баалуулуктарын окутуу менен чечүү мүмкүн” деп, эне тилин билбеген инсан, билими терең болсо деле өз элинин баалуулуктарын терең түшүнбөстүгүн таанысын белгилейт.

Ошондуктан ЖТК сабагы боюнча кыргыз тилиндеги атаандаш окуу китептерди, куралдарды чыгаруу, бул багыттагы илимий изилдөөлөрдүн жыйынтыктары боюнча кыргыз тилинде жазылган макалаларды тутумдук түрдө чыгарып туруу зарыл. Мындай шарт, Кыргызстан жарандары үчүн коопсуздук маселерин [1-5] булактарында келтирилген маанидеги макалаларды, китептерди ыкчам таап, үйрөнүү үчүн маалымат булактарын тез таап, өздөштүрүүгө көмөк бермек.

Тилекке каршы, Кыргызстанда ЖТК сабагын мектептерде окутуу үчүн адис-мугалимдерди, жождордо адис-окутуучуларды даярдоо маселесине жетишээрлик деңгээлде көңүл бурулбай келет. Кыргызстандагы 52 жогорку окуу жайларынын биринде да ЖТК сабагын окутуу үчүн адис-окутуучулар даярдалбайт. Кыргызстанда коопсуздукту сактап жасоого үйрөтүү алигиче колго алынбагандыктан, ЖТК, ЖТКН мектепте деле, орто же сабагын жогорку окуу жайларда деле кимге саат жетпей калса, сабактарын ошого бере салмай салтка айланып калган.

Эмнеден баштоо керек? Алибетте, Кыргызстандын жогорку окуу жайларынын жок дегенде биринде ЖТК сабагынын окутуучусу адистигин даярдоодон баштоо керек.

Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетнин 12.07.23-жылы чыгарылган № 368 Токтомунда Кыргызстандын жогорку окуу жайларында окутуу үчүн уруксат берилген адистиктердин жана

багыттардын тизмесинде ЖТКН жана ЖТК сабактарын окутуучу атайын мугалимдерди, окутуучуларды даярдоо адистиктери же багыттары так көрсөтүлгөн эмес [8].

Бул Токтомдо коопсуздук маселесине байланышкан төмөнкү багыттар бакалаврлар жана магистрлер үчүн белгиленген:

590100 Информационная безопасность (бакалавр)

590100 Информационная безопасность (магистр)

760300 Техносферная безопасность (бакалавр)

760300 Техносферная безопасность (магистр)

590100 Багытынын билим берүү Программалары
Маалыматтарды коопсуз сактоону камсыз кылуу, өтө эле кууш багыттагы, педагогикалык эмес адистерди даярдап чыгарууга ылайыкталган.

Ал эми, 760300 багытынын билим берүү Программалары болсо, инженердик багыттагы, кырсык болгондон кийинки куткаруучулук иштерин аткарууга багытталган адистерди даярдоого ылайыкталган.

ЖТК сабагын окутуучу адисте төмөнкү 2 сапат жанаша калыптанышы керек:

1. Коопсуздук маселелерин көптөгөн тармактар боюнча терең билиши зарыл. Ал адис: болушу ыктымал болгон кырсыктардын алдын алууну, болуп кетсе ал кырсыктардан сактануу, коргонуу ыкмаларын өздөштүргөн, керектүү куралдарды, алеттерди орду менен колдоно билген, эмгекти коргоо тармагындагы укук-ченемдик базалык түшүнүктөрдү терең өздөштүргөн, эң негизгиси – алгачкы шыпаагердик жардам көрсөтүүнү жогорку чеберчиликте аткара билген чебер адис болуусу зарыл.

2. Жогоруда тизмектелген коопсуздукту камсыздоо маселелерин, окуучуга, студентке, ал эле эмес жөнөкөй эле угуучуга да терең түшүндүрө ала турган педагогикалык чеберчиликке да ээ болгон чыныгы педагог-адис болушу керек.

Ошондуктан ЖТК мугалимин даярдоону Педагогикалык багыттардын бирине байлоо талапка ылайк болмок. Кыргыз Республикасынын жогоркуокуу жайлары үчүн адистиктердин Тизмесинде педагогикалык төмөнкү 3 багыттар бар экен [8]:

550500 “Технологиялык билим” (Технологическое образование) (бакалавр, магистр);

550700 Педагогика (бакалавр, магистр);

550800 “Кесиптик билим алуу (Профессиональное обучение) (бакалавр, магистр).

Ушул багыттардын арасынан 550500 Технологическое образование (бакалавр, магистр) жана 550800 Профессиональное обучение (бакалавр, магистр) багыттарынын стандарттарында коюлган талаптар ЖТКН сабагын орто мектептерде, ЖТК сабагын колледждерде жана жогордо окутуучу мугалимдерди даярдоого толук жооп берээри анык байкалып турат.

Корутунду

Кыргыз Республикасынын жарандарында күндөлүк турмушта, бөөдө кырсыкка кабылып калуудан сак жүрүү маданиятын, айлана тегерекке дайыма саресеп сала жүрүү адатын калыптоо максатында, Кыргызстандагы жогорку окуу жайларда 550500 Технологиялык билим (Технологическое образование) (бакалавр, магистр), 550800 “Кесиптик билим алуу” (Профессиональное обучение) (бакалавр, магистр) багыттарынын окуу стандарттарынын негизинде, мектептерде ЖТКН, колледждерде дана жогордо ЖТК сабактарын окутуучу жогорку билимдүү мугалимдерди даярдоону, атайын негиги окуу программаларын (ООП) түзүп, кечиктирүүсүз баштоо зарыл.

Адабияттар

1. Аширалиев А. Жашоо-тиричилик коопсуздугу. /Окуу китеп. – Бишкек , 237 б. <https://arch.kyrlibnet.kg/?&npage=view&nadd=21430>
2. Кузьмин П.К. Проблемы преподавания дисциплины "Безопасность жизнедеятельности" в вузах и пути их решения. <https://cyberleninka.ru/article/n/problemny-prepodavaniya-distsipliny-bezopasnost-zhiznedejatelnosti-v-vuzah-i-puti-ih-resheniya>
3. Мозговой Н. В, Звягина Л.Н. Проблемы повышения качества преподавания дисциплины «Безопасность жизнедеятельности» студентам технического направления. <http://xn--90agf.xn--p1ai/bzhd->

- [nauka/stati/problems-povysheniya-kachestva-prepodavaniya-discipliny-bezopasnost-zhiznedeyatelnosti-studentam-tehnicheskogo-napravleniya/](https://cyberleninka.ru/article/n/prepodavaniya-discipliny-bezopasnost-zhiznedeyatelnosti-studentam-tehnicheskogo-napravleniya/)
4. Костенок П.И. Преподавание учебной дисциплины «Безопасность жизнедеятельности» в гуманитарном вузе: реальные диссонансы и потенциальный коллапс // МНКО. 2016. №1 (56). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/prepodavanie-uchebnoy-distsipliny-bezopasnost-zhiznedeyatelnosti-v-gumanitarnom-vuze-realnye-dissonansy-i-potentsialnyy-kollaps> (дата обращения: 27.09.2024).
 5. Лапшина Ирина Владимировна, Зарубина Римма Викторовна Обеспечение особенностей преподавания дисциплины «Безопасность жизнедеятельности» в современном педагогическом вузе // Концепт. 2013. №2 (18). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/obespechenie-osobennostey-prepodavaniya-distsipliny-bezopasnost-zhiznedeyatelnosti-v-sovremennom-pedagogicheskom-vuze> (дата обращения: 27.09.2024).
 6. К.Д. Ушинский. О народности в общественном воспитании / Ушинский К.Д. // 11 томдуу чыгармалар жыйнагы –Т. 2. – М.–Л., 1948, б. 69–166.]
 7. Об утверждении Перечня специальностей и объема приема обучающихся в высшие учебные заведения Кыргызской Республики на основе государственных образовательных грантов на 2022-2023 учебный год. Постановление Кабинета Министров от 12.07.23 года № 368. <https://www.gov.kg/ru/npa/s/4449>.